

УДК 303.4:631.143

Тимошенко М.М.

кандидат економічних наук, доцент, директор
Житомирського агротехнічного коледжу

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ТА ЗМІСТОВНЕ НАПОВНЕННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ У СУЧАСНИХ УМОВАХ

У статті розкрито науково-теоретичні засади концепції сталого (збалансованого соціо-еколого-економічного) розвитку. Наведено класифікацію та сутність теорій суспільного розвитку, яка дає змогу обґрунтувати доцільність вибору стратегії сільського розвитку на перспективу. Доведено необхідність переходу до моделі сталого розвитку сільських територій на основі гармонізації економічного, соціального та екологічного складників.

Ключові слова: розвиток, сталий розвиток, сільські території, аграрна сфера, соціально-економічні проблеми, екологічна рівновага.

Тимошенко Н.М. ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ ЗАСАДЫ И СОДЕРЖАТЕЛЬНОЕ НАПОЛНЕНИЕ УСТОЙЧИВОГО РАЗВИТИЯ СЕЛЬСКИХ ТЕРРИТОРИЙ В СОВРЕМЕННЫХ УСЛОВИЯХ

В статье раскрыты научно-теоретические основы концепции устойчивого (сбалансированного социо-эколого-экономического) развития. Приведена классификация и сущность теорий общественного развития, которая позволяет обосновать целесообразность выбора стратегии сельского развития на перспективу. Доказана необходимость перехода к модели устойчивого развития сельских территорий на основе гармонизации экономической, социальной и экологической составляющих.

Ключевые слова: развитие, устойчивое развитие, сельские территории, аграрная сфера, социально-экономические проблемы, экологическое равновесие.

Tymoshenko M.M. RETICAL FOUNDATIONS AND CONTENT OF STABLE DEVELOPMENT OF RURAL TERRITORIES IN MODERN CONDITIONS

In the article it is disclosed the scientific and theoretical principles of the concept of stable (balanced socio-ecological and economic) development. It is presented the classification and the essence of theories of social development which allows to substantiate the advisability of choosing the strategy of rural development and prospects. It is proved the necessity of transition to the model of stable development of rural territories on the basis of harmonization of economic, social and ecological components.

Keywords: development, stable development, rural territories, agrarian sphere, socio-ecological problems, ecological equilibrium.

Постановка проблеми. Одним з імперативів глобальної перспективи в загальносвітовому масштабі і, беззаперечно, для України є концепт сталого розвитку. Його суть полягає у взаємодії, взаємовпливі та інтеграції економічних, соціальних і екологічних вимірів. До того ж, ця тріада має супроводжуватися масштабними інвестиційними реформами, опорою на інноваційні процеси, демократію та громадянське суспільство, інформаційні технології, модернізаційні проекти, поліпшення ресурсовикористання тощо. Власне це й є сталий розвиток, тобто розвиток, який задовольняє потреби нинішнього покоління у такий спосіб, щоб не зашкодити здатності прийдешніх поколінь задовольняти свої потреби. Сталий розвиток сільських територій, як зазначають вчені ННЦ «Інститут аграрної економіки», зумовлений нагальною вимогою сучасності позбутися тих негативних реалій, що накопичилися в аграрній сфері та на сільських територіях [15, с. 6]. Органічна єдність конкретних реалій життєдіяльності селянина із природним, соціальним та економічним оточенням як передумова переведення сільських територій на модель сталого розвитку визначають об'єктивну необхідність, актуальність та своєчасність цього дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження сталого розвитку у різних галузях – екології, економіці, соціології, філософії, біології – надає цьому поняттю багатоаспектності і зумовлює численність його оцінок та поглядів. Теоретико-методологічне осмислення концепції сталого розвитку відбито в низці робіт вітчизняних учених М.В. Вагрова, І.К. Бистрякова, С.М. Божка, Є.М. Борщука, Б.В. Буркинського, І.М. Вахович, Т.П. Галушкіної, З.В. Герасимчук, Б.М. Данилишина, Л.В. Жарової, В.С. Кравціва, Л.Ц. Масловської, Л.Г. Мель-

ника, І.В. Недіна, В.Ф. Семенова, В.М. Степанова, Є.В. Хлобистова, Л.Б. Шостак та ін. Серед зарубіжних учених, які досліджують сталий розвиток, слід назвати Е.Г. Дейлі, В.І. Данилова-Данільяна, В.П. Клавдієнка, А.А. Лейзеровіча, К.С. Лосева, Р.В. Кейтс, Д.Х. Медоуза, Д.Л. Медоуз, Т.М. Перріс, Р. Стіверза, Дж.М. Хулса та ін. Однак постійно виникають суперечності навколо цього питання, ведуться дискусії щодо визначення концепції і практичного її застосування на рівні окремих секторів та сфер економіки. Принципи сталого сільського розвитку в багатьох країнах, у тому числі й в Україні, на державному рівні і дотепер лише декларуються.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Сьогодні немає чіткого уявлення про сталий соціально-економічний розвиток вітчизняних сільських територій, не існує загальноприйнятого механізму реалізації цієї концепції. Тому доцільним вбачається більш глибоке розкриття процесу виникнення, сутності та змістовного наповнення сталого розвитку як стратегії подальшого соціально-економічного розвитку сільських територій.

Формулювання цілей статті. З огляду на вищезазначене, метою статті є наукове обґрунтування необхідності переходу до моделі сталого розвитку сільських територій на основі гармонізації економічного, соціального та екологічного складників.

Виклад основного матеріалу дослідження. Нині сталий розвиток економіки України загалом та аграрного сектору зокрема набуває все більш широкого трактування. Більшість науковців погоджуються, що сталий розвиток – це поєднання економічного, соціального та екологічного компонентів у єдине ціле. У загальному вигляді поняття «розвиток» – це процес, у результаті якого відбувається зміна якості чого-небудь, перехід від одного якісного стану до

іншого, вищого [12, с. 631]. Тобто це динамічний процес, що охоплює сукупність (систему) загальних і часткових змін, а етапи розвитку – це перехід від однієї його стадії до наступної, тобто це той відрізок часу, за який відбувається формування нової якості на шляху до прогресивних змін.

Водночас лише лінгвістичний розгляд цього слова не розкриває повноти його значення та властивостей у контексті розроблення концептуальних основ забезпечення сталого розвитку сільських територій. Аналіз минулих та глибоке вивчення нових тенденцій, закономірностей і законів розвитку є основою для розроблення стратегій та моделей розвитку досліджуваних об'єктів. З метою обґрунтування стратегії розвитку сільських територій України варто звернутися до еволюції теорії розвитку суспільства, яка допомагає здійснити оцінку теоретичних напрямів і реального

вкладу окремих авторів у розроблення проблеми розвитку суспільства через призму сталості. У таблиці наведено класифікацію теорій суспільного розвитку, яка дає змогу обґрунтувати доцільність вибору стратегічних альтернатив розвитку для окремих країн, галузей, секторів економіки тощо.

Метою та завданнями дослідження передбачено формування організаційно-економічних засад сталого розвитку сільських територій України. Тому в контексті тематики варто окрему увагу приділити п'ятому критерію – згідно з моделями еколого-економічного розвитку для країн із перехідною економікою (рис. 1).

Модель лінійних стадій розвитку (зростання) формувалась у 50-60-х роках, її основоположником є У. Ростоу, а математичне підтвердження вона отримала на основі моделі Харрода-Домара. Основним

Таблиця 1

Класифікація теорій суспільного розвитку, представники та дефініція їх концепцій

№ п/п	Критерій класифікації	Представники	Дефініція концепції
1.	За сумісністю економічного росту та екологічної безпеки розвитку суспільства	Д. Форрестер, Д. Медоуз, К. Боулдінг, Г. Тейлор, М. Моїсеєв, М. Георгеску-Регент, Е. Ольсен	Технічний детермінізм
		Дж. Гелбрейт, М. Ельшлегер, Р. Неш, Ж. Севедж, М. Берк, Дж. Куп, Д. Хенінг	Інституціоналізм
		У. Баумоль, Д. Макінтош, Р. Солоу, Ф. Сміт, Т. Тітенберг, Р. Барр, К. Дойч, А. Ніз, У. Оутс, Р. Хевмен	Неокласицизм
2.	За можливістю подолання екологічної кризи	К. Боулдінг, Г. Вудвард, М. Ельшлегер, Д. Медоуз	Екологічний песимізм
		Дж. Гелбрейт, У. Ростоу, А. Таучер, В. Хайлбронер, М. Месарович, Е. Пестель	Технологічний оптимізм
3.	За видом функціональної організації суспільства	А. Кінг, Б. Шнайдер	Техногенний розвиток
		Сталий розвиток	
4.	За взаємоузгодженістю соціальних, економічних та екологічних пріоритетів подальшого розвитку суспільства	Р. Браун	Теорія модернізації
		Ж. Фурастьє, Дж. Гелбрейт, Р. Арон, Т. Парсонс, У. Ростоу	Концепція індустріального суспільства
		С. Менделовіц, Дж. Бахгаваті, А. Мазруї, Р. Котарі, Р. Фальк, К. Болдінг, С. Бір, Е. Шилдз, Р. Дарендорф	Теорія постіндустріального суспільства
		Ж. Фурастьє, Д. Орт, Г. Канн, Р. Дарюндорф	Прогностичні теорії
		Б. Камонер, Д.Х. і Д.Л. Медоуз, П. і Е. Ерліх, М. Месарович, Е. Пестель, Дж. Сенека, Я. Тіненберг, Ж. Дорст, Р. Карсон, Р. Дюбо, Дж. Форрестер	Екологічно орієнтована теорія суспільного розвитку
		В. Лешков, М. Туган-Барановський, Д. Журавський, М. Вольський, Л. Семенів	Теорія людського розвитку
		Р. Солоу, Е. Денісон, Х. Фримен, Д. Досі, С. Глазьев	Теорія економіки знань
Теорія сталого розвитку			
5.	За видами моделей еколого-економічного розвитку для країн із перехідною економікою	У. Ростоу	Модель лінійних стадій розвитку (зростання)
		А. Льюїс	Теорія структурних перетворень
		М. Леві, Ф. Тоніз	Теорія зовнішньої залежності
		М. Венер	Неокласична модель вільного ринку
		Д. Лернер	Теорія ендегенного зростання
Теорія сталого розвитку			
6.	За чинниками регіонального розвитку	Т. Хагестранд, Г. Мюрдаль	Теорія дифузії нововведень
		Дж. Фрідман	Теорія «центр-периферія»
		Ф. Перру, Ж. Будвіль, Х. Ларсен, П. Потье,	Теорія полюсів зростання
7.	За напрямками підвищення конкурентоспроможності	А. Сміт, Д. Рікардо	Теорія абсолютних та відносних переваг
		Е. Хекшер, Б. Олін	Факторна теорія
		Й. Шумпетер	Теорія ефективної конкуренції на основі інновацій
		М. Портер	Теорія конкурентних переваг
		М. Познер	Теорія технологічного прориву
Теорія конкурентного регіоналізму			
М. Тінінг, Дж. Логлін, С. Писаренко		Теорія конкурентного регіоналізму	

Джерело: сформовано на основі аналізу праць вищевказаних авторів

недоліком теорії лінійних стадій є те, що вона передбачає надто вузький та спрощений підхід до проблеми економічного розвитку, до уваги не беруться низка компонентів суспільно-економічних відносин, які визначають економічний розвиток: система суспільних та ринкових інституцій; особливості секторів та галузей економіки, зокрема аграрного; відносини власності; вплив міжнародного середовища тощо.

Для дослідження розвитку сільських територій варто приділити увагу *моделі структурних трансформацій*, яка сформувалась у 70-х роках. Згідно з цією моделлю вся економіка поділена на два сектори: промисловість та сільське господарство, і міжгалузєва рівновага в країні буде встановлена за умови повної зайнятості надлишкової робочої сили сільських територій в галузях промислового виробництва. Проте сучасний етап сільського розвитку та структурних перетворень в Україні включає в себе систему засобів і механізмів, за допомогою яких відбуваються інституційні зміни у політичній, економічній, соціальній, правовій сферах, що спрямовані на врахування загальносвітових тенденцій.

Також у 70-ті роки набув популярності напрям, що має назву *«теорія зовнішньої залежності»*, який включає три основні форми, такі як неоколоніальна модель залежності, хибна парадигма розвитку та теорія дуального розвитку. Під час розроблення організаційно-економічного механізму реалізації стратегії розвитку сільських територій варто скористатись основними положеннями теорії дуального розвитку, яка ґрунтується на принципах системно-структурного аналізу, суть якого полягає у тому, що будь-яка система є різнорівневою та ієрархічною, її елементи взаємозалежні та підпорядковані.

Неокласична теорія вільного ринку полягає в лібералізації економіки, скороченні державних витрат і найповніше проявляється в розвинутому ринковому середовищі. Варто зазначити, що під час дослідження проблем та перспектив сільського розвитку в Україні варто врахувати особливості моделі ендегенного зростання, яка орієнтує на використання внутрішніх ресурсів і можливостей, що здатні створити необхідні стартові умови економічного зростання і підтримання його оптимальних темпів у довгостроковому періоді. Адже сільські території України володіють досить потужним потенціалом, зважаючи на високий рівень людського капіталу, наявність виробничої та ресурсної бази, рекреаційного комплексу, сприятливі природні умови. Крім того, за висновками експертів, Україна за наявністю родючих земель – одна з найбагатших країн світу, майже 70% території якої займають сільськогосподарські угіддя [11, с. 50]. А наявність значної кількості якісних сіль-

госпудів, як справедливо зазначає В.Д. Заліско, пояснює аграрну спрямованість вітчизняної економічної діяльності на сільських територіях, що має глибоке історичне коріння і є суттєвим складником економічного потенціалу країни [2, с. 101].

Еволюція теорій світового розвитку свідчить про недосконалість попередніх підходів до визначення перспектив суспільного розвитку. Теорія сталого розвитку виникла як відповідь на ситуацію, що склалась у світі. Ідеї, які в ній закладені, мають комплексний, системний характер, враховуючи ситуаційний підхід та зміни якісних характеристик трьох основних складників: економіки, соціальної сфери та навколишнього середовища. Тому в кінці минулого століття, як справедливо зазначають З.В. Герасимчук та І.М. Вахович, людство усвідомило необхідність докорінної зміни економічних поглядів розвитку суспільства у напрямі врахування екологічного фактора [9, с. 14].

Теорія сталого розвитку передбачає баланс між екологічним, економічним та соціальним розвитком суспільства. Концепція сталого розвитку сьогодні набуває все більшої актуальності і для України, необхідним стає перехід від стереотипного бачення до новітніх форм ведення бізнесу та функціонування окремих сфер економіки, зокрема агросфери. Провідною ідеєю концепції сталого розвитку є забезпечення високого рівня життя, що передбачає гармонійний розвиток екологічної і соціально-економічної сфер [8]. У процесі дослідження вивчено еволюцію підходів світової спільноти до проблематики сталого розвитку, яка дає змогу зрозуміти масштабність і без-

Рис. 1. Характеристика теорій суспільного розвитку за видами моделей еколого-економічного розвитку для країн з перехідною економікою

Джерело: складено на основі [1, с. 39..с. 54-61]

поворотність змін, що відбуваються у суспільстві, і зумовлює необхідність пошуку нових шляхів для подальшого розвитку.

Концепція сталого розвитку має довгу історію становлення, починаючи від наукових праць В.І. Вернадського про ноосферу (початок минулого сторіччя), декларації першої конференції ООН із навколишнього середовища (Стокгольм, 1972 р.), де було зазначено про зв'язок економічного і соціального розвитку з проблемами навколишнього середовища, наукових доповідей Римського клубу (1968 р., 1972 р.), у яких формулювалися ідеї переходу цивілізації до стану «глобальної динамічної рівноваги», до звіту Всесвітньої комісії ООН із навколишнього середовища і розвитку в 1987 р., конференції ООН із проблем навколишнього середовища і розвитку в Ріо-де-Жанейро (1992 р.), Всесвітнього саміту з питань сталого розвитку в Йоганнесбурзі (2002 р.). На XI сесії ООН у м. Нью-Йорк (2003 р.) було прийнято тематичну програму заходів для забезпечення сталого розвитку на період до 2017 р. Проте варто зазначити, що за цей час у світі не відбулося кардинальних змін, більшість держав, намагаючись представити свою політику подальшого розвитку в контексті сталості, реально продовжує нарощення індустріального і технічного потенціалів без урахування еколого-економічної рівноваги. Тому проблема сталого розвитку являє собою одну з фундаментальних наукових проблем.

Появу терміна «сталий розвиток» (СР) (*sustainable development*) пов'язують з ім'ям прем'єр-міністра Норвегії Гру Харлем Брундланд, яка сформулювала його у звіті «Наше спільне майбутнє», що був підготовлений для ООН і опублікований у 1987 р. Міжнародною комісією з навколишнього середовища і розвитку. Вона визначала його як розвиток, який задовольняє потреби теперішнього часу, проте не ставить під загрозу здатність майбутніх поколінь задовольняти свої власні потреби. Загалом після опублікування в 1987 р. доповіді Комісії по економічному розвитку ООН «Наше спільне майбутнє» вчені та аналітики запропонували понад 70 визначень поняття сталого розвитку [6].

Спроби визначити зміст цього процесу науковим товариством не мали позитивного результату, навпаки – з'явилися нові терміни: зрівноважений, рівноцінний, стабільний, стійкий, збалансований, екорозвиток та ін. Більша частина науковців погоджується, що, діючи в напрямі досягнення сталого розвитку, можна забезпечити економічне процвітання нації та зменшити вплив на довкілля. Для повного розуміння цього підходу необхідно визначити, що таке сталий розвиток та в чому полягає його сутність. Нами досліджено низку підходів до трактування поняття «сталий розвиток». Сталий розвиток (*sustainable development*) – це термін, який є досить поширеним у науково-публіцистичній літературі західних країн світу. Українські наукові кола досить активно дискутують щодо достовірності та досконалості перекладу з англійської мови терміна «*sustainability*». Частина науковців відстоює позицію, що коректно перекладати цей термін як «збалансований», тобто *збалансований розвиток*, інша – як «сталий», тобто *сталий розвиток*. У результаті провідні науковці пропонують замінити усталений термін «сталий розвиток» на «збалансований розвиток» або ж використовувати поєднання цих слів [10, 14].

Інші вчені схиляються до думки, що термін «сталий розвиток» є не дуже вдалим перекладом англійського терміна, який можна перекласти і як «постійно підтримуваний розвиток», і як «припустимий розвиток». Водночас усі ці терміни містять протиріччя, що чітко окреслились, між задоволенням потреб нинішніх поколінь людей (що, будучи марнотратними, вже привели до глобальних екологічних проблем) і можливістю задоволення потреб майбутніх поколінь [16].

Як видно із наведених визначень, залежно від світоглядних позицій увага більшою чи меншою мірою зосереджується на *соціальній* (задоволення матеріальних і культурних потреб); *екологічній* (збереження функціональних і структурних якостей біологічних систем, їх здатність до самовідтворення, охорона природних ресурсів і біорозмаїття) та *економічній* (постійний економічний та інноваційний прогрес) сталості. Тому в подальшому дослідженні сталого

розвитку сільських територій та розробленні економічного механізму реалізації стратегії сільського розвитку на засадах сталості доцільно виходити із необхідності врахування взаємозв'язку всіх трьох її складників: соціального, економічного та екологічного – та необхідної умови забезпечення основних її критеріїв – рівноваги і збалансованості.

Девід К. Кортен підкреслює розбіжності між стандартним і альтернативним розумінням сталого розвитку (рис. 2). Більшість економістів, урядів і офіційних агенцій (включаючи Міжнародний валютний фонд, Всесвітній банк і Міжнародну угоду з тарифів і торгівлі), які визначають національну і глобальну політику, демонструють стандартне розуміння категорії. Велике число «альтернативних» економістів,

Рис. 2. Стандартне та альтернативне розуміння категорії «сталий розвиток»

Джерело: складено автором на основі [13, с. 9-10]

незалежних мислителів і громадських організацій намагаються пояснити і впровадити альтернативний підхід до проблеми сталого розвитку.

Спіраючись на визначення Комісії ООН та науковий аналіз, Г. Дейлі логічно тлумачить термін «сталий розвиток» як означення гармонійного, збалансованого, безконфліктного прогресу всієї земної цивілізації, груп країн (регіонів, субрегіонів), а також окремо взятих країн нашої планети за науково обґрунтованими планами (методами системного підходу), коли в процесі неухильного інноваційно-інтенсивного (а не екстенсивного) економічного розвитку країн одночасно позитивно вирішується комплекс питань щодо збереження довкілля, ліквідації експлуатації, бідності та дискримінації як кожної окремо взятої людини, так і цілих народів чи груп населення, у тому числі за етнічними, расовими чи статевими ознаками [17].

Крім того, поняття «сталий розвиток» розуміється у двох змістах: вузькому і широкому. У вузькому розумінні увага акцентується переважно на його екологічному складнику, що пов'язується з оптимізацією діяльності стосовно біосфери. Широко стійкий розвиток трактується як процес, що позначає новий тип функціонування цивілізації. Як приклад підходу подібного роду може розглядатися визначення, запропоноване комісією Брундтланд. Власне кажучи, ставиться завдання оптимального управління не тільки природно-ресурсним потенціалом, але й усією сукупністю природного соціокультурного багатства, яким диспонує цивілізація на конкретному етапі всесвітнього історичного розвитку (враховуючи прогностичний контекст). Досягнення сталого розвитку у широкому розумінні має такі основні напрями й аспекти, як економічний, демографічний, соціальний, екологічний, культурологічний, прогностичний та ін. У центрі концепції сталого розвитку стоїть людина, бо вона сама з її потребами є метою суспільної діяльності і вона ж є основним фактором досягнення мети.

Україна є серед держав, які підтримали міжнародні ініціативи збереження довкілля та обрали за основу свого розвитку концепцію сталого розвитку країни, яка сформульована у проекті Концепції сталого розвитку України і звучить як «забезпечення динамічного соціально-економічного зростання, збереження навколишнього природного середовища і раціонального використання природо-ресурсного потенціалу для задоволення потреб нинішнього і майбутнього поколінь за рахунок створення вискоєфективної економічної системи, яка стимулює продуктивну працю, науково-технічний прогрес, має соціальну спрямованість» [4, с. 6]. Концепція сталого розвитку охоплює дві найважливіші ідеї:

– *по-перше*, цей розвиток передбачає вирішення економічних, соціальних та екологічних проблем. Розвиток буде сталим тільки тоді, коли буде досягнута рівновага між різними факторами, що зумовлюють загальний рівень життя;

– *по-друге*, нинішнє покоління має обов'язок перед прийдешніми поколіннями залишити достатні запаси соціальних, природних та еконо-

мічних ресурсів для того, щоб вони могли забезпечити для себе рівень добробуту не нижчий, ніж той, що ми маємо зараз.

Вважаємо, що *сталий розвиток* – це процес постійного перетворення якісних та кількісних характеристик соціо-еколого-економічної системи, спрямованого на досягнення динамічної рівноваги між суспільством, економікою та довкіллям, що забезпечує при цьому добробут нинішніх та майбутніх поколінь із дотриманням рівноважності, збалансованості, гармонійності, стабільності, конкурентоспроможності та безпеки країни. Основними завданнями сталого розвитку є:

1. Відновлення і подальше збереження в потрібному обсязі на необхідній площі природних екосистем та їх здатності до самовідтворення.

2. Забезпечення при цьому випереджального розв'язання проблеми економічного, соціального, демографічного і духовного розвитку.

3. Узгодження темпів економічного розвитку з господарською ємністю екосистем.

Слід зазначити, що сталий розвиток – це багаторівневе поняття. Виділяють 4 рівні сталого розвитку: індивідуальний, локальний, національний, глобальний. Його *індивідуальний рівень* виходить із того, що будь-які зміни довкілля спричинені діяльністю окремої людини. *Локальний рівень* проблеми сталого розвитку зумовлений колективним характером життєдіяльності. Збалансовані взаємини господарства і природи акцентуються на рівні локальних соціальних інтеграцій – поселень, підприємств. Саме на цьому рівні формується екологічне підприємство, екологічні інвестиції. *Національний і глобальний рівні* інтегрують індивідуальні, групові й загальнолюдські аспекти сталого розвитку.

У контексті цього дослідження М.Й. Малік та М.А. Хвесик вказують, що соціально-економічні перетворення, які відбуваються сьогодні в Україні, накладають свій відбиток практично на всю господарську діяльність держави [7, с. 3]. Ринкова трансформація аграрного сектору економіки гостро поставила перед Україною проблему вибору ефективних напрямів та інструментів забезпечення подальшого розвитку сільських територій. Аналізуючи проблеми українського села та їх вирішення у контексті сталості, І.Г. Кириленко та О.І. Павлов зазначають, що Україна, маючи унікальні можливості, ще не визначила власний шлях розвитку, хоча він, на їх думку, є оче-

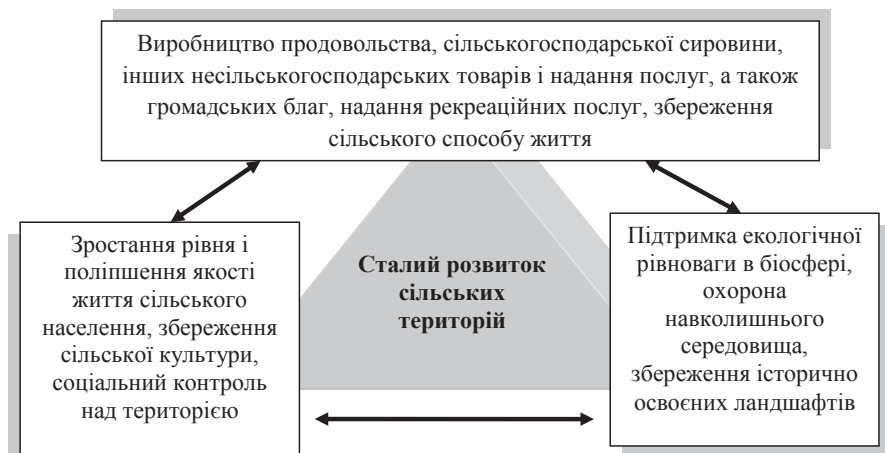

Рис. 3. Триєдність основних складників сталого розвитку сільських територій

Джерело: сформовано автором за даними [5, с. 143-144]

видним: визнання стратегічної ролі та багатофункціональності сільського господарства, підвищення його конкурентоспроможності, розвиток інститутів громадянського суспільства тощо [3, с. 28]. Проведений нами аналіз світового досвіду щодо розроблення стратегій та реалізації державних стратегій розвитку на національному й регіональному рівнях дає можливість визначити основні концептуальні положення, на які необхідно спиратися під час розроблення напрямів сталого розвитку сільських територій.

Ще у 1996 р. на сесії ФАО в Римі ідея сталого розвитку була адаптована до проблем сільського господарства і розвитку сільських територій. Сільська економіка представлена різними галузями, але розвиток сільських територій більшою мірою залежить від стану сільського господарства як найважливішої сфери економіки, що забезпечує збереження природи та догляд за культурним ландшафтом. Виходячи з вищевказаних трактувань, А.В. Лісовий пропонує охарактеризувати сталий розвиток сільських територій як рівномірне нарощування позитивних соціальних показників (життєвого рівня населення, освіти, здоров'я та ін.) у повній відповідності з економічним та екологічним розвитком сільської місцевості [5, с. 142]. Він вважає, що розуміння сталого розвитку повинно будуватися на триденності позицій (рис. 3).

Отже, сталий сільський розвиток – це розвиток, за якого забезпечуються зростання, диверсифікація і підвищення ефективності сільської економіки, зростання чисельності сільських жителів і збільшення тривалості їх життя, повна і продуктивна зайнятість працездатного населення, підвищення рівня і якості життя в сільських районах, раціональне використання і відтворення природно-ресурсного потенціалу сільських територій. Варто наголосити, що серед ключових факторів сталого розвитку сільських територій одне із провідних місць займає гармонізація соціальних, економічних та екологічних складових відповідно до інституціонального середовища.

З огляду на вищевказане, еволюція поглядів на проблему «сталого розвитку» досягла розуміння його в досить широкому значенні. Вважаємо, що розвиток насамперед необхідно пов'язувати зі всіма сферами життєдіяльності суспільства, в тому числі з аграрною. Адже існує проблема поєднання процесу формування механізму розвитку сільської території в Україні із вимогами міжнародних інституцій та інтеграцією вітчизняного аграрного сектору до європейського та світового економічного простору. Адже розвиток процесів глобалізації та зміни в структурі сільського господарства України акцентують увагу на питанні відповідності традиційних поглядів і ефективності вітчизняної аграрної політики сучасним світовим тенденціям.

Висновки з проведеного дослідження. З урахуванням вищевказаного доцільною є необхідність визначення сучасних домінант, стратегічних засад та перспективних напрямів сталого розвитку сільських територій України в глобальному середовищі на основі аналізу й оцінки саме новітніх наукових концепцій господарювання відповідно до світових домі-

нант сталого розвитку на майбутнє, з одного боку, і наявного стратегічного потенціалу держави, включаючи основні природні ресурси (земельні, водні, лісові тощо), людський капітал, умови гарантування екологічної безпеки, визначення національної аграрної політики з програмною основою перспективного розвитку сільських територій держави – з іншого.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Герасимчук З.В. Регіональна політика сталого розвитку: теорія, методологія, практика: монографія / З.В. Герасимчук. – Луцьк: Надстиря, 2008. – 528 с.
2. Заліско В.Д. Сільські території України: стратегічні пріоритети розвитку в контексті зміцнення економічної безпеки: [монографія] / В.Д. Заліско; Національний університет ДПС України. – Ірпінь: НУДПСУ, 2014. – 502 с.
3. Кириленко І.Г. Проблеми українського села та їх вирішення у контексті сучасних трансформацій / І.Г. Кириленко, О.І. Павлов // Економіка АПК. – 2010. – № 7. – С. 24-31.
4. Концепція сталого розвитку України: проект / [під ред. В.В. Волошина, Н.М. Гордієнка та ін.]. – К.: БМТ, 2000. – 17 с.
5. Лісовий А.В. Сталий розвиток сільських територій: виникнення, сутність, принципи / А.В. Лісовий // Економіка АПК. – 2007. – № 4. – С. 140-145.
6. Майер Джеральд М. Основні проблеми економіки розвитку / М. Майер Джеральд, Е. Раух Джемс, А. Філіпенко. – К.: Либідь, 2003. – 688 с.
7. Малік М.Й. Сталий розвиток сільських територій на засадах регіонального природокористування та еколого-безпечного агропромислового виробництва / М.Й. Малік, М.А. Хвесик // Економіка АПК. – 2010. – № 5. – С. 3-12.
8. Національна парадигма сталого розвитку України / за заг. ред. академіка НАН України, д. т. н., проф., засл. діяча науки і техніки України Б.Є. Патона. – К.: Державна установа «Інститут економіки природокористування та сталого розвитку Національної академії наук України», 2012. – 72 с.
9. Організаційно-економічний механізм формування та реалізації стратегії розвитку регіону / З.В. Герасимчук, І.М. Вахович. – Луцьк: ЛНТУ, 2002. – 248 с.
10. Осауленко О.Г. Сталий соціально-економічний розвиток: моделювання та управління: монографія / О.Г. Осауленко. – К., 2000. – 176 с.
11. Пасхавер Б.Й. Ринок землі: світовий досвід та національна стратегія / Б.Й. Пасхавер: Стенограма Одинадцяти річних зборів Всеукр. конгр. вчених економістів-аграрників (Київ, 26-27 лют. 2009 р.). – ННЦ ІАЕ, 2009. – С. 80-82.
12. Словник української мови, том 8. Природа – Ряхтливий. – В-во «Наукова думка», 1972. – 927 с.
13. Сталий розвиток сільських територій: методичні розробки / Укладачі: В.К. Збарський, Л.П. Полозенко, А.Ю.Носова. – К.: НУБІП України, 2011. – 36 с.
14. Сталий розвиток суспільства: навч. посібник / Програма розвитку Організації Об'єднаних Націй «Муніципальна програма врядування та сталого розвитку» / А.П. Садовенко, В.І. Середа, Л.Ц. Масловська; Академія муніципального управління. – К., 2007. – 240 с.
15. Стратегічні напрями сталого розвитку сільських територій на період до 2020 року / [Лупенко Ю.О., Малік М.Й., Булавка О.Г. та ін.]; за ред. Ю.О. Лупенка та О.Г. Булавки. – К.: ННЦ ІАЕ, 2013. – 74 с.
16. Устойчивое развитие, безопасность, ноосферогенез: монографія / А.Д. Урсул, Т.А. Урсул, В.Г. Тупало, А.А. Энгель; Российская академия гос. службы при Президенте РФ. – М., 2008. – 399 с.
17. Daly H., Cobb J. For the Common Good. Boston: Beacon Press., 1994. – 293 p.